

>> Fàbrica Pagans i Cia., a Celrà. (Foto: AJUNTAMENT DE GIRONA, CRDI, VALENTÍ FARGNOLI.)

La Fàbrica de Celrà

Text > **PERE BOSCH**, historiador

Tot sovint, les fotografies de Valentí Fargnoli es converteixen en el testimoni visual d'un passat irremissiblement perdut. D'edificis derruïts, de paisatges transformats o d'oficis oblidats. En alguns casos, però, no deixem de sorprendre'ns de la immutabilitat dels escenaris, de la capacitat d'alguns edificis per resistir els embats humans. La imatge que va prendre fa cent anys de la Fàbrica de Extractos Curtientes y Productos Químicos, S. A., batejada per Fargnoli com a *Pagans i Cia.* i coneguda per la gent de Celrà com *La Fàbrica*, n'és un bon exemple.

La Fàbrica era, en el moment que va retratar-la el fotògraf gironí, un edifici relativament nou. L'edificació del complex havia estat encarregada a l'arquitecte Isidre Bosch el 1915 i és un exemple esplendorós del modernisme industrial, ben característic del tombant de segle XIX-XX, amb un ús aclaparador del totxo massís i alguns elements singulars, com ara la disposició de les peces ceràmiques o les rajoles vidrades dels ampits de les finestres, i, al capdamunt de tot, uns pinacles decoratius que li donen un perfil ben particular. En la fotografia de Fargnoli, l'obra apareix inacabada, amb la nau

lateral sense enllestir i els materials de construcció amuntegats a l'exterior.

La Fàbrica, dedicada a l'elaboració de tints per adobar pells naturals, no era una activitat qualsevol. Des del primer moment, es va convertir en el principal element transformador d'una vila que, fins aleshores, havia estat eminentment agrària. A partir del 1914, amb l'esclat de la Gran Guerra, va conèixer un període de creixement espectacular. Després del conflicte, però, l'empresa va viure un període complex, amb un augment de la competència estrangera, una disminució de la producció i, de retruc, una reducció dràstica del personal. I, durant alguns mesos, aquell escenari aparentment plàcid, acostumat a la monotonia, es va convertir en un punt de tensió. L'estiu del 1919, la premsa informava que alguns treballadors es mantenien en vaga, a la qual donava suport una part del poble, si bé uns vuitanta operaris seguien treballant «protegits de la força pública». Algunes setmanes després, la tensió va esclatar i la Guàrdia Civil va carregar contra uns operaris que volien impedir «que entressin al treball els obrers esquirots». La tibantor va anar *in crescendo*,

Foto actual > MANEL LLADÓ

fins al punt que el 9 de novembre la fàbrica va estar a un tomb de dau de convertir-se en l'escenari d'una tragèdia. Tot va començar amb un enfrontament entre els vaguistes i els esquiroles, alguns dels quals anaven proveïts amb armes de foc. La intervenció de la Guàrdia Civil, que va detenir tres persones, encara va caldejar més l'ambient, i els obrers en vaga es «van amotinar i van agredir la benemèrita». La Guàrdia Civil va aconseguir dispersar els manifestants, però alguns vaguistes van començar a cridar: «Anem a cremar la fàbrica!», mentre d'altres disparaven des de les cases properes. La topada no va acabar amb morts de miracle, però sí amb deu detinguts i amb un reforç espectacular de la Guàrdia Civil, que va ocupar literalment el poble durant algunes setmanes.

Després de guerra, l'empresa va viure un nou període d'impuls, però, ja des de finals dels anys cinquanta, amb la competència dels productes químics de síntesi, es va anar esllanguint a poc a poc, fins que va tancar definitivament el 26 de juny de 1971. L'etapa com a fàbrica havia acabat, però el futur li reservava un destí ben lloable. Pocs anys després, l'Ajuntament va aconseguir-ne la propietat i va començar

el llarg projecte de recuperació; un projecte que l'alcalde Bartomeu Bernabeu qualificava el 1985 com «l'obra més espectacular feta a Celrà en les darreres èpoques». A partir d'aleshores, la reconversió de l'antiga fàbrica en equipaments municipals va avançar sense aturador, malgrat l'esforç que comportava per a les arques municipals. Actualment, la nau de les antigues calderes i el forn són un centre cívic; les dependències de l'antic laboratori i les oficines s'han convertit en la casa consistorial; la nau de quatre plantes on hi havia les sales d'extracció, les trituradores i els molins s'han convertit en un centre cultural; l'antiga sala de màquines és l'escola municipal de música, i la sala d'extractes és la biblioteca. I fins i tot els vells patis i magatzems es van reutilitzar per a espai públic, concretament per a les piscines municipals. La reconversió ha estat, doncs, espectacular, i no només ha permès rehabilitar tot l'antic complex industrial, sinó també convertir-lo en un espai útil. La fàbrica que va dinamitzar l'economia de Celrà a principis del segle passat segueix essent, cent anys després, el principal epicentre de la vila.